

Fredrik Ramm

EN MARTYR FOR NORGE

Bilag 8-

Det var om kvelden den 12. september 1941 at redaktør Fredrik Ramms hustru og barn og den norske almenhet gjennom radioen fikk beskjed om at han var blitt dømt til livsvarig tukthus. Det kom som et knusende slag for alle som kjente ham. Gjennom sitt journalistiske virke og kanskje enda mer gjennom den fremtredende stilling han inntok innen Oxfordbevegelsen var Ramm blitt en av de mest kjente skikkelser i Norden.

«Det som har gjort sterkest inntrykk på meg under kriget er Fredrik Ramms martyrdød etter åratals tortyr i tyska fängelser — utan att han ett ögonblick överväldigats av hat eller tvivlat på att bakom alla hans livs händelser stod Guds kärlek.»
(Forfatteren Sven Stolpe i en enquête i en svensk avis.)

av sted og ekspederte alle sammen. Lommene i regnfrakken hans var så sprekkfulle at han ikke kunne få igjen frakken. Avisens opplag øket snart såpass at det måtte et større apparat til, og ekspedisjonen ble derfor flyttet til byen, men Ramm fortsatte å redigere bladet til sin arrestasjon.

Det som bevirket at Ramm ble satt fast var imidlertid ikke hans befatning med den illegale presse. Den oppdaget tyskerne i det hele tatt ikke. Det

Fru Eva Ramm utenfor sitt hus på Vinderen.

Fru Eva Ramm i dagligstuen på Riisbagen.

var en liten artikkel, «Juniorsjefens høstprogram» som hadde stått i «Morgenbladet» den 12. september under rubrikken «Idag». Juniorsjefen foreslo her sin far at de skulle gjøre noe for å hjelpe folkene til å løfte tankene opp fra matauk og matmangel, så de kunne komme gjennom vinteren som mennesker. Han hadde tenkt å starte en studiesirkel, og som første emne ville han ta «Norge i nødsårene», og fortelle om hvordan Universitetet kom i stand, om arbeidet for Norges Bank og om opprettelsen av Det kgl. Selskab for Norges Vel. Han ville kort sagt vise dem hvordan våre forfedre nettopp i hardt vær la nytt land under plogen.

De tyske myndigheter hadde et par dager før denne artikkelen ble trykt arrestert Universitetets rektor, professor Didrik Arup Sælp, og nå påstod de at Ramms omtale av Universitetet stod i forbindelse med denne begivenhet. Likeledes mente de at grunnen til at han hadde nevnt Norges Bank var det voldsomme innhugg de selv i det forløpne år hadde gjort i bankens midler. Det hjalp ikke at Morgenbladets redaktør,

ikke å motarbeide tyskerne og ikke opptre på offentlige møter. Ramm tok erklæringen, krøllet den sammen og slengte den bort i en krok. Etter den historien var det jo nærmest litt av et under at han fikk slippe fri i det hele tatt, men ut kom han tross alt.

I året som fulgte lå han ikke på lat-siden. Han skrev blant annet en rekke artikler i Morgenbladet. Tilsynelatende var det artikler om litteratur, men i realiteten var de skrevet for å klarlegge de idealer det norske folk kjempet for. Samtidig var han en ivrig medarbeider i den illegale presse, og da «Tidens Tegn» gikk inn høsten 1941 startet han den illegale «Tidens Tegn». Redaksjonen og ekspedisjonen var i hans hjem på Vinderen, hvor hele familien ble satt i sving med å skrive adresser og klistre frimerker. Om natten gikk så Ramm

Overalt hadde han venner som elsket ham for hans lyse sinn, tindrende humor og det likefremme uforferdede gå-på mot som preget all hans ferd. Ramm som var en glødende patriot, var allerede våren 1940 kommet i kollisjon med Wehrmacht, da han en dag nektet å vise en tysk soldat veien til Dronningens gate. Han ble arrestert og satt et par måneder på Møllergaten 19, men slapp ut sommeren 1940. Før Ramm ble sloppet løs forela man ham en erklæring til underskrift. Han måtte forplikte seg til

Olaf Gjerløw, som også var blitt arrestert, erklærte at Ramms artikkel var skrevet og innlevert over en uke før Seips arrestasjon, og at han hele tiden siden hadde vært bortreist. Begge ble samme ettermiddag ført fra Victoria terrasse til Bryde-villaen, hvor standretten ble holdt. Her ble de i likhet med de øvrige fanger ført bakbundne for sine dommere. Der var ingen forsvarer, bare en offentlig anklager, og dommen ble for Ramm livsvarig, for Gjerløw 15 års tukthus.

I tukthuset i Fuhlsbüttel ved Hamburg ble Ramm satt i enecelle. Der skulle han som livsvarig fange egentlig sittede i 3 år, men tyskerne trengte folk, og våren 1942 slapp han ut av enecellen og ble satt til å arbeide i en ammunisjonsfabrikk. Med Ramms religiøse og patriotiske innstilling var det å lage ammunisjon for tyskerne en uutholdelig følelse. Sammen med seks syv andre nordmenn søkte han derfor om å bli overført til Psylp, hvor fangene stakk torv, det hardeste og mest sunnhetsfarlige arbeid en kunne bli satt til. At noen kunne ville seg selv så vondt som å arbeide i Psylp fant tyskerne uhyre mistenkelig, og så ble da Ramm isteden ført tilbake til Fuhlsbüttel, hvor han på ny måtte sitte og klistre poser i sin enecelle. Senere

For øvrig trenger brevene ingen kommentar. De taler best for seg selv.

Kjære venn.

I den siste tid hvor nyhetene utenfra har vært så som så har jeg forsøkt å kjempe mot depresjonen ved å se saklig på det hele. Og jeg har begynt med meg selv. Jeg konstaterer da at hver dag i fengslet er også en del av mitt hele liv, og den tid vil komme da jeg vil beklage om jeg har kastet bort denne tid ved unyttige grublerier eller ved å være bitter og hatefull. Jeg har idag et stort ansvar for min egen, mine kjæres og mitt lands fremtid, for også idag dannes min karakter. Lar jeg den vokse skjevt idag, merkes den for fremtiden, og lar jeg meg drive av sted ventende på at noe skal hende, så undergraver jeg min sjelelige styrke. Derfor er jeg systematisk på vakt mot all negativitet. Jeg anstrenger meg for å holde fast ved en tankerekke, jeg prøver mine kunnskaper og tenker på mine medmennesker og ber til Gud hver gang jeg merker jeg blir trist. Og jeg leser flittig i Bibelen og får stor hjelp. Les f. eks. salme 40 i Salmenes Bok og se hva den inneholder. — Slik holder jeg meg i åndelig form, og jeg kan si at de timer i ukens løp jeg er nedbøyd kan jeg telle på fingrene. Og jeg er dig dypt taknemlig for ditt fellesskap og din nyhetstjeneste og dine tjenester. Gud holde sin hånd over dig og mig og våre kjære og gi oss fred og frihet.

Din venn Fredrik.

Kjære venn.

Jeg vet ikke om du har hørt at jeg i sin tid drog med Amundsen over Nordpolen i luftskipet «Norge». Jeg var med som journalist, og da vi var ferdige med turen spekulerte jeg naturligvis på hva vi ville få av ære, takk osv. Jeg syntes jeg hadde krav på det. Selv vi «menige» ombord hadde jo satt livet på spill under en ferd som kastet glans over det hele folk.

Riishagen, redaktør Fredrik Ramms hyggelige hjem på Vinderen.

Eva Ramm ved sin manns skrivebord.

Det siste bilde av redaktør Fredrik Ramm før han ble arrestert.

arbeidet han en tid på havnen i Hamburg, men så kom det store bombardementet, tukthuset måtte rømmes, og han ble med de øvrige fanger overflyttet til Rendsburg. Men da var Fredrik Ramm en merket mann. Venner i Danmark som fikk høre at han var dødsdømt av tuberkulose, utvirket at han fikk reise hjem til Norge. De hentet ham i sykebil, men da han var nådd til Odense sviktet kreftene, og han døde på Aarup hospital den 15. november 1943 noen få timer før hans hustru, som var reist for å møte ham, nådde fram.

I det rent ytre skiller de begivenheter som omgav Ramms tukthusopphold seg ikke nevneverdig fra andre tukthusfangers skjebne, men likevel sivet det fra den vesle nakne cellen hans i disse to årene et lys som vil stråle om hans minne gjennom alle tider. Skjønt han største-parten av tiden satt i enecelle, søkte han på alle måter å hjelpe sine medfanger. Vi gjengir nedenfor et par brev som han fikk smuglet ut til en av de unge blant dem. Det første er på en måte som et program for hele hans liv i tukthuset.

Jeg har villet skrive dette til deg, da jeg har inntrykk av at det er litt vanskelig for dere unge nå. Husk på at hver enkelt av oss ikke betyr stort, men husk også på at vi som deler av et folk betyr meget. For det er i delenes troskap og utholdenhet det heles troskap og utholdenhet åpenbarer seg. Og når jeg i tunge stunder kan føle lyst til å være bitterhet over min skjebne og over at jeg er revet løs av min komfortable tilværelse på ubestemt tid, så tenker jeg på de 5 millioner der hjemme og på at den Herre før har stille lempet så vi vant vår rett. Og da kommer igjen opp i meg en takk, fordi jeg hører til de utvalgte der får være med i kampen. Og jeg går til køys hver dag med bevisstheten om å ha gjenomlevd en dag som i all dens sårhet og lengsel har vært en stor høytid.

Gud hjelpe oss alle.

Din venn Fredrik.

«Som dine dager er skal din styrke være.» Vi måtte tenke på dette bibelordet, da vi forleden satt sammen med Eva Ramm i den vakre, hyggelige stuen hennes på Vinderen. Slank og fin og sortkledd virker hun tross alt forunderlig lys og glad, og hele hennes vesen er preget av den samme takknemlighet mot Gud, den samme klippefaste tro som bar hennes mann gjennom de harde, tunge fengselsår inn i døden. Hun har nettopp

Forls. side 10

Alle kvinners blod 18/9-45
en martyr for Norge

Fredrik Ramm

Forts. fra side 7

vist oss hans bibel fra tukthuset. På første side står en henvisning med Ramms skrift: Math. 28, 20. Det er det vidunderlige ordet: «Og se jeg er med Eder alle dager inntil verdens ende.» Bibelen bærer preg av hvor flittig den har vært brukt. Overalt i marginen står det notater, og salmeboken har også vært en kjær venn. Ramm har åpenbart lest en salme hver dag fra nr. 1 og utover, og datoen han leste den har han notert ved siden av. «7. XI. 1943» står det ved den siste salmen. Det er en salme for syke og døende....

«De kan godt låne min manns brev, for når De leser dem vil De forstå at det er Guds lys som har strålet over det hele,» sier fru Ramm på sin enkle, naturlige måte. «Ja, jeg syns ofte det er helt underlig å se Guds finger gjennom alt det som har hendt Fredrik i hans liv og hvordan det som så vanskeligst ut førte til rikdom og lykke for ham.»

Det var ikke mange og lange brevene han hadde hatt anledning til å sende der nede fra tukthuset — bare et snaut lite kvartark hver sjette uke, ja knapt nok det — men så få og så korte de er gir de et inntrykk en aldri glemmer av denne mannen som var så sterk i sin ydmyghet, kjærlighet og tro at han bar de tungeste lidelser uten en tanke av bitterhet, uten en klage. Vi gjengir nedenfor et par av brevene idet vi bare har sløffet et par personlige bemerkninger til hans hustru og barn:

Zuchthaus Hamburg — Fuhlsbüttel, 18. X 42.
Kjæreste Eva.

Takk av hjertet for ditt brev fra skrivebordet. Det kom med sitt innhold i rette øyeblikk, for den første tiden i enecelle igjen var vrien. Men så skrev du at brevene mine hjalp mennesker. Det samme sa Conrad Svendsen og Christian Harroff som har besøkt meg, og denslags hilsener bryter ned murene, så jeg føler at mitt liv her er til gagn og kan tjene Guds rike på sin måte. Og jeg kan si at både brevets innhold og besøkene var bønnehørelser om å få glede — ja, to tre dager før Harroff kom hadde jeg bedt om å få tale med en kristen bror om alt det jeg kan takke for, og så kom han. Følgen av dette og meget annet jeg har gjennomlevd er at jeg i disse dagene begynner mitt annet år i tukthuset med en følelse av dyp takknemlighet til Gud over mitt liv og forvisning om at det er en særlig nåde at jeg sitter her. For opplever ikke jeg i *virkeligheten* det som millioner av kristne tror og aner? Gud holder alle lofter på sin måte, og når alt er skjedd så ser jeg — og vi vil få se — at bøyde vi oss i takk var hans vei den gode. Og når jeg tenker tilbake på året, så er det på samme måte. Der har naturligvis vært dager så svarte at kun et bitte lite lys langt borte var synlig i uværet, men langt flere dager har jeg hatt med intens glede. For eksempel julaften, da jeg i kirken opplevde et fellesskap med norske og tyske, fanger og fangevoktere, som gikk over alle grenser, på min 50 årsdag, da jeg så mitt liv som en gave jeg intet kunne ønske annerledes i uten mine egne onde gjerninger, 17. mai da jeg opplevde en indre grenseløs frihet, vår solvbryllupsdag, da jeg var gjennombevovet av takk til Gud for deg, guttene og hjemmet. Og mange andre dager. Og nu når 10 årsdagen for fars død nærmer seg, så tenker jeg på hva mor og far har gitt meg. Far, der som en helt bar sin isolasjon fra verden, (på grunn av dovhets) der jo var større enn min forbigående, og mor som hjalp ham med slik uendelig og daglig tålmod. Hils henne og be med henne og *takk* henne. Ellers har jeg det bra. Sitter fremdeles i enecelle, men har det fint i mitt indre. Min helse og søvn er utmerket.